

Aantekeningen in verband met het eerste kasteel van Kortrijk.

Over dit eerste kasteel, waarvan we de stichting kunnen situeren in de tijd van de rooftochten van de Noormannen, is weinig met wetenschappelijke zekerheid bekend. Dit kasteel speelde — zoals bekend — een voorname rol in de geschiedenis van Kortrijk en van het graafschap Vlaanderen. Kwamen in 1302 de Vlaamse legers niet samen in Kortrijk om het toen stevig versterkt kasteel, dat door de Fransen bezet was, in te nemen? En kwam het Franse leger niet naar Kortrijk om dit kasteel te ontzetten en de daarbij samengekomen Vlaamse legerbenden een striemende nederlaag toe te brengen?

Tijdens hun grote inval (879-885) verplaatsten de Noormannen in november 880 hun kamp van Gent naar Kortrijk. Van daar uit hielden ze rooftochten over het gehele land tussen de zee, de Schelde, de Aa en de Somme. Kort nadien zou graaf Boudewijn II aan de pagi waarover hij het gezag uitoefende, namelijk de gouwen „Vlaanderen” en Aardenburg, andere gouwen, o.m. de gouw Kortrijk, toegevoegd hebben (1). Wellicht werd toen, wellicht nog vóór 892, in Kortrijk een *castellum* opgericht. De *castella* vertoonden doorgaans dezelfde structuur. Bij de aanvang waren ze omsloten door een wal, die van paalwerk voorzien was. Binnen deze wal trof men de versterkte woning van de castellanus aan, de schuren waarin de opbrengst van de grafelijke domeinen werden ondergebracht, een kapel

---

(1) F. L. Ganshof, *Het laat-Karolingisch tijdperk: het ontstaan van het graafschap Vlaanderen en van de Lotharingse gravenhuizen*, in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, 1949, dl. I, bl. 368, 375.

en een gerechtzaal, waar recht gesproken werd voor het gebied dat onder het *castellum* ressorteerde (2).

Te Kortrijk was het domein, dat door de Leie en een wal omsloten was, tamelijk uitgestrekt. De grenzen van dit domein zijn ons bekend. Door een akte van 14 februari 1411 werd het afgestaan aan het kapittel van O.-L.-Vrouw, in ruil voor een zware schuld die sedert jaren door een grafelijk ambtenaar aan het sticht moest betaald worden (3). Ten noorden grensde het aan de Leie, ten oosten aan de *vivre*, de brede Lage Vijver van de latere stadsgracht, die verder langs de Steenpoort naar de Hoge Vijver leidde. Ten zuiden volgde de wal de lijn van de latere Kapittelstraat tot dicht bij het marktplein. Ten slotte was het domein van het *castellum* te westen begrensd door een wal die parallel met de huidige Leiestraat, de zeer oude *vicus Lise*, ten oosten ervan, voortliep naar de Leie, dicht bij de *Pons Cortracensis*, de Leiebrug (4).

---

(2) H. van Werveke, *De steden. Ontstaan en eerste groei*, in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, 1950, dl. II, bl. 185. We beantwoorden de vraag niet of er in de 9de eeuw nog een agglomeratie bestond die de voortzetting was van de vroeger bestaande Romeinse vicus. De recente opgravingen laten er geen twijfel over bestaan, dat die vicus werkelijk bestaan heeft. Zie o.m. J. Viérin, *Trouvailles gallo-romaines à Courtray „Cortoriacum”*, in *Handelingen van het 35e Congres van het Verbond der Geschiedkundige en Oudheidkundige kringen van België*, 1953, afl. III, z.d., bl. 81-104.

(3) Stadsarchief van Kortrijk, Fonds Kapittelkerk, nr. CDXXIV. Het oorspronkelijk stuk, waaraan het zegel van hertog Jan zonder Vrees hangt is nog voorhanden. Jaren reeds had er het kapittel van Kortrijk op aangedrongen dat de rente van 800 maten haver, die de ontvanger van het *spicarium* van Halewijn moest uitbetalen, zou uitgekeerd worden.

(4) De grond van dit domein werd vanaf 1411 in erfpacht afgestaan, met het doel daar huizen te bouwen. In de *Computus prebendarum*, de rekeningen van de kanonikale prebenden van het kapittel (Archief van O.-L.-Vrouwkerk), dl. I, komen reeds de namen voor van de personen die deze erfrente moesten betalen aan het kapittel, onder de titel: *Item de redditibus antiqui castris loco avene insulensis*. Bracht dit jaar deze erfpacht enkel 17 pond, 15 schellingen en 6 deniers op, reeds in 1420 zou die som stijgen tot 292 pond en 8 schellingen. Uit de ligging van die

Waar stonden op dit domein het kasteelgebouw, de meestentoren (Fr. donjon), de kapel, de schuren en het gerechtshuis?

Dat binnen deze omheining al heel vroeg een woning bestond, blijkt uit het feit, dat reeds in 1080 een castellanus, Lambertus genoemd, bekend is (5). Op het einde van de 12de eeuw moet dit woonhuis al tot een gerieflijke woning uitgegroeid zijn. In een akte van maart 1205 (hij verbleef toen al in Constantinopel),

---

huizen, gerangschikt volgens straat, kan de uitgestrektheid en de ligging van het oude grafelijk domein opgemaakt worden. Zie ook M. Gastout, *Béatrix de Brabant...*, *Dame de Courtrai (1225 ?-1288)*, in *Handelingen van de Kon. Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk*, nieuwe reeks, dl. XX, 1942-1943, bl. 141-142. Aldaar wordt foutief de akte van hertog Jan gedateerd 1410. Ze is gedagtekend 14 februari 1410 (o.s.) = 1411 (n.s.).

(5) F. Vercauteren, *Etude sur les châtelains comaux de Flandre du XIe au début du XIIIe siècle* (Extrait des études d'histoire dédiées à la mémoire de Henri Pirenne), Brussel, 1937, blz. 17. Zie daar de reeks kasteelheren tot het einde van de 12de eeuw. Over de kasteelheren van de twee volgende eeuwen, zie M. Gastout, *L'office du châtelain de Courtrai*, in *Miscellanea historica in honorem Alberti De Meyer*, dl. I, 1946, bl. 493-504. Op bl. 498 wordt aan de hand van een handschrift van J. Goethals-Vercruyse, bewaard in het Kortrijks stadsarchief, de stamboom gegeven van de kasteelheren van Kortrijk. Volgens de auteur van dit artikel, zouden de kasteelheren van Kortrijk, die soms de naam droegen van *scultetus* (schout) en van *tribunus* (tribuun), niettemin dezelfde machten gehad hebben als de andere kasteelheren van het graafschap. Hoelang ze over militaire opdracht beschikend, moesten instaan voor de verdediging en instandhouding van het kasteel, kan niet uitgemaakt worden. Ook kan niet bepaald worden of ze in feite het kasteel bewoonden. Wellicht hadden ze reeds in de 13de eeuw een woning in de stad. Het is niet uitgesloten, dat de kasteelheren, die in de 13de eeuw tot het geslacht van Nevele behoorden, de zogenaamde *Neveldries* bewoonden, welke dries in 1358 door Margareta de Longueval, vrouw van Nevele en echtgenote van Jan van Gistel, aan de graaf van Vlaanderen verkocht werd. Zie echter in verband met die naam Fr. Debrabandere, *Kortrijkse plaatsnamen vóór 1400*, in *De Leiegouw*, 1960, jg. II, bl. 76. In vermelde studie van M. Gastout, bl. 502, n. 3 wordt melding gemaakt van de akte van 1300 of 1301, waarbij de Franse koning, Filips de Schone, zich richt tot de kasteelheer van Kortrijk, in verband met de schade die aan de kapittel eigendommen berokkend werd. Die kasteelheer was niet *un nouveau type d'officier militaire* in dienst van de graaf, wel de nieuwe Franse bevelhebber van het kasteel.

waarin graaf Boudewijn IX o.m. vermeldt dat hij samen met zijn echtgenote Maria van Champagne meestal te Kortrijk zijn verblijf nam, spreekt hij van zijn curia en van de daar bestaande kapel. In deze kapel had hij in de handen van zijn kapelanen de belofte afgelegd, in de boomgaard van het domein een kapittelkerk te bouwen. Mag men uit het bestaan van een boomgaard niet afleiden, dat er binnen het domein een neerhof bestond? In maart 1202 schenkt gravin Maria aan de nieuwe kapel gans de boomgaard en gans het terrein tussen het woonhuis en de brug (7). Binnen dit terrein stond het huis van de kapelaan Egidius. Na zijn dood wordt het ook eigendom van het kapittel, dat in die kapel gesticht werd. Uit verdere bescheiden blijkt dat hier geen spraak kan zijn van de *pons Cortracensis*, de Leiebrug, die

(6) Over die kapel en over de stichting van het kapittel, zie J. De Cuyper, *Het ontstaan van het Kapittel te Kortrijk (1199-1212)*, in *Miscellanea De Meyer*, 1946, dl. I, bl. 510-527. Die kapel stond binnen de kasteelgebouwen en zou, na de stichting van het kapittel blijven bestaan. Nog ten tijde van gravin Beatrijs waren de kapelanen aan het kasteel gehecht. Ten onrechte wordt nog steeds beweerd, dat die kapel in de boomgaard van het kasteel stond, en dat een muur van die oude kapel nog steeds — tot voor de ramp van 1944 — deel uitmaakte van de kapittelkerk. Die legende berust wellicht op het bestaan in de oostmuur van de noordertransept van een groot venster dat met een rondboog afgesloten is. Dit venster, dat met het bouwen van een kapel bij de aanvang van de 15e eeuw, toegemetseld werd, is wel met een rondboog afgesloten, maar is volstrekt niet Romaans. Wellicht werd het gemaakt in de 14de eeuw, om die noorderbeuk beter te verlichten. Eerst bij de aanvang van de 15de eeuw, bij de grote herstellingswerken, werden de primitieve kleine vensters van het transept vervangen door een groot venster, in de stijl van die periode. Bij de herstellingswerken bij het begin van deze eeuw, heeft men ten onrechte de primitieve vorm van dit venster (en ook van westmuur van de kerk) niet bewaard en heeft men aan de nieuwe vensters een archaïzerende, primair gotische vorm gegeven, die niet past bij ramen van dergelijke afmetingen. — De bewering van M. Gastout, *Beatrix de Brabant*, bl. 142 dat graaf Filips van de Elzas de kapel van het kasteel zou gesticht hebben, wordt door geen enkele oorkonde gestaafd.

(7) *Cartulaire de l'ancienne église collégiale de Notre Dame à Courtrai* (éd. Ch. Mussely — E. Molitor), Gent, 1880, bl. 15: *pomerium et totam terram, que est inter curiam meam de Curtraco et pontem.*

trouwens niet grensde aan het grafelijk kasteeldomein, maar wel van die andere brug die over de oostwal leidde naar Kortrijk-Buiten, de wijk *overbeke* genoemd.

Dat een deel van het grafelijk domein al van het begin van de 13de eeuw af aan het kapittel toebehoorde, kan ook opgemaakt worden uit enkele bescheiden uit de tweede helft van deze eeuw.

De „Vrouw van Kortrijk”, Beatrijs van Brabant, de jonge weduwe van graaf Willem van Dampierre (de in een steekspel gevallen oudere broer van graaf Gwijde), bewoonde de curia van Kortrijk gedurende 37 jaar. Bij haar huwelijk in 1247 ontving ze als *doarium* of lijftocht een aantal renten op goederen gelegen te Kortrijk en in de kasselrij Kortrijk (8).

Gedurende haar verblijf te Kortrijk schonk Beatrijs aan het kapittel een huis en erf, *gisant encoste no basse court de no chastel de Courtray*, om er een *cantorie* te laten oprichten. Of die *cantorie* het huis van de cantor van het kapittel, ofwel de zangschool betekent, kan niet uitgemaakt worden. Naderhand zou graaf Gwijde in 1297 huis en erf wisselen voor een groot stuk land in Hulst (9). Uit de akte van Beatrijs mogen we afleiden dat het neerhof toen nog bestond.

In de rekeningen van de kanonikale prebenden van de Kortrijkse kapittelheren treffen we ook een passus aan die op de ligging van het grafelijke woonhuis en op het gebied van het kapittel binnen het grafelijk domein wijst. Jaarlijks moest Beatrijs, de *domina Curtracensis*, aan dit *officium* van de prebenden de som van zes deniers storten *pro via sua qua intrat curtim suam*, voor de weg die ze gebruikte om haar woning binnen te gaan (10). Het gaat hier zonder twijfel over de weg die

(8) Over Beatrijs verscheen de goed uitgediepte bovengenoemde studie van M. Gastout.

(9) *Cartulaire Notre Dame Courtrai*, bl. 212.

(10) *Liber Fundationis A*, f° 98r. Dit handschrift behoort tot het archief van de O.-L.-Vrouwekerk.

door het eigendom van het kapittel, het grafelijk huis met de kerk verbond.

Was er een weg die van het woonhuis naar de O.-L.-Vrouwekerk leidde, er moet er een andere bestaan hebben die rechtstreeks naar de markt liep. In een charter van 1272 uit het archief van het O.-L.-Vrouwehospitaal wordt een huis vermeld, bewoond door Gerardus de Lapide (van den Steene), dat gelegen was tussen de Onze-Lieve-Vrouwebrug en de poort van gravin Beatrijs, die naar de markt leidde (11). We gissen dat die brug over de kasteelwal lag, vlak bij de markt. De naam werd wellicht ontleend aan de nabijheid van de Lievevrouwekerk.

Uit al die gegevens besluiten we dat het grafelijk huis op een zekere afstand stond én van de Speitoren (de oudste Broeltoren) én van de kapittelkerk. Toen hertog Jan zonder Vrees in 1411 het domein van het kasteel aan het kapittel afstond, was de woning al jaren niet meer bewoond. Het kasteel en de hele stad werden in 1382 na de slag van Westrozebeke geplunderd door de Bretoenen, die in dienst stonden van de koning van Frankrijk (12). Als nu in 1411 de overdracht van het domein aan het kapittel gebeurt, wordt als een van de voorwaarden voor die overdracht geëist, dat het kapittel de puinen van de woning verder zou afbreken en door het vrijgemaakt terrein een brede straat zou laten aanleggen. We gissen dan ook dat het huis, dat betrekkelijk uitgestrekt was, de plaats besloeg binnen het huizenblok tussen de huidige Guido Gezellestraat, de Handboogstraat en het oostelijk deel van de O.-L.-Vrouwestraat. Enkele jaren geleden werden onder leiding van

---

(11) Archief O.-L.-Vrouwehospitaal te Kortrijk, Charter nr. 62.

(12) Over de ramp, die Kortrijk toen beleefde, zie J. De Cuyper, *De crisis in het kapittel van Kortrijk op het einde van de 14e eeuw — Tussenkoms van hertog Filips de Stoute*. § 2. *Kortrijk en het Kapittel na de nederlaag van Westrozebeke* (27 november 1382), in *De Leiegouw*, dl. III, 1961, bl. 169 en vv.

Prof. Dr. Mertens en Dr. Devliegher, door de Dienst van Opgravingen, opgravingen gedaan langs de Leieboorden. De eigenaardige welving van de Conventstraat deed besluiten ook dààr opgravingen te doen. Op vier, vijf plaatsen werden peilingen gedaan. Op een ervan werd een meer dan twee meter brede muur ontdekt, welke muur parallel met de Leie loopt. Deze muur was onderaan gemetst met grote bakstenen, echte moeffen, in de bovenste lagen met kalksteen. In 1961 werden bij de wederopbouw van de voormalige Berg van Barmhartigheid, nu als stadsbibliotheek en -archief gebruikt, en bij de opbouw van een appartementsgebouw in de Handboogstraat, door architect J. Viérin merkwaardige ontdekkingen gedaan. In de grond van beide terreinen werden de fundaties gevonden van twee torens. Ten zuiden van de Handboogstraat is die toren (A) vermoedelijk een hoektoren. Bij de andere toren (B), in de noordwesthoek van de hof van de Berg, sluit zich een stuk muur aan, daterend uit dezelfde tijd en lopend in de richting N.-Z. Daarbij komt nog een stuk muur dat vroeger ontdekt werd. De hr. Viérin meent terecht dat dit alles één geheel vormt, naar alle waarschijnlijkheid de volledige noordkant van het kasteelgebouw of van de ringmuur, die het grafelijk domein aan de kant van de Leie beschutte (13).

---

(13) Over deze torens werden door J. Viérin nog de volgende bijzonderheden verstrekt. „Van ieder toren werd één derde van de basis blootgelegd, en dit op een peil ongeveer overeenstemmende met dit van de Leie in de Winter. Men kon duidelijk bemerken dat het parement werd weggenomen, waardoor men de dikke bakstenen muren kon waarnemen (stenen metende 28 - 14 - 6 cm.). De dikte van de muren verschilde naar gelang van de hoogte. Zij bereikte 3.50 tot 5 m. De binnenste middellijn der torens meet 6 tot 7 m., en de middellijn van de buitenomtrek minimum 13 m. en maximum 15 m., hetzij ongeveer deze van de huidige Broeltorens. De afstand van middenpunt tot middenpunt der torens, onderling verbonden door de in de hof van de huizen der O.-L.-Vrouwestraat ontdekte muur, bedraagt ongeveer 80 m. De bekleding der torens was in Béthunesteen, waarvan verscheidene blokken nog hier en daar, in het metselwerk verspreid, te

Dat ook de grafelijke rechtbanken hun vergaderingen hielden binnen het grafelijk kasteel bewijst de akte van hertog Jan zonder Vrees. Op 11 januari 1411 (o.s.) beveelt hij de baljuw van Kortrijk de bank van de vier-schaar, die in het oud kasteel onder een linde stond en waar de leenmannen van het kasteel en de schepenen van de kasselrij vanouds hun rechtszaken behandelden, te verplaatsen naar het terrein gelegen voor het nieuw kasteel. Rechtspraak werd wellicht eeuwen lang gehouden „onder de groene linde” (14)!

Ieder middeleeuws kasteel had zijn meestentoren. Die toren of dat torenhuis was aanvankelijk het hoofdgebouw, het *castrum*, en werd gewoonlijk op een hoogte gebouwd. De meeste waren ronde gebouwen. De kruin van deze stenen gebouwen was gewoonlijk van kantelen voorzien en het dek was een plat dak. Meestal stond de meestentoren niet in het midden van het domein. Hij leunde tegen een van de zijden van de omheiningsmuur aan. Dikwijls zelfs werd hij in een hoek gebouwd (15).

Met deze algemene trekken voor ogen, durven we de mening vooropzetten, dat de zuidelijke Broeltoren, de oudste van beide, gebouwd is op de fundaties van de meestentoren van het eerste kasteel van Kortrijk. Als

---

vinden zijn. In de muur van de tweede toren (B), bevindt zich een soort smalle doorgang, waarin zich allerhande steenbrokken als van een instorting bevonden. Ik ontwaarde er een werpsteen, in de omgeving een tweede, en bij de uitvoering van de riolering in de Groeningestraat vond ik er een derde. Deze werpstenen, respectievelijk wegende 10.5, 12 en 14.6 kgr., zijn zeer zeldzaam”. *Catalogus van de Tentoonstelling „Oud Kortrijk”*, Stadsmuseum, Kortrijk, 1962, bl. 40 en 43. — We bedanken arch. J. Viérin voor zijn toestemming om enkele van de foto's die hij van die torenbasissen nam, in dit artikel te publiceren.

(14) Stadsarchief van Kortrijk, Fonds Kapittelkerk, nr. CDXXVIII. Zie *Cartulaire de Notre Dame*, bl. 291. — Ten onrechte plaatst M. Gastout, *Béatrix de Brabant*, bl. 126, die vier-schaar op de markt te Kortrijk. Soms, zoals blijkt uit een akte door de auteur geciteerd en daterend van 18 juli 1278, werd het rechtsgeding gehouden op de markt van de stad.

(15) M. Van Hemelrijk, *De Vlaamse Krijgsbouwkunde*, Tielt, 1950, bl. 49.

men de oude kaarten van Kortrijk bekijkt, die van Deventer (omstreeks 1560), die de oudst bekende is, of een latere uit de 17de eeuw, dan valt het op dat die beide Broeltorens veruit de massiefste torens waren van de stadsvesting, massiever en groter dan de torens die gebouwd werden bij de vier grote stadspoorten. Aan de boorden van de Leie gebouwd, op de hoek van het grafelijk domein, is hij wel het oude castrum waarvan de stichting opklimt tot de 9e of 10e eeuw. Een archeologisch onderzoek van de basis van die toren zou kunnen uitwijzen in welke periode die basis gebouwd werd. Wellicht werd hij, toen de tweede toren op de andere oever van de Leie gebouwd werd, hersteld en mogen we het bovenste deel in die tijd dateren. De tweede toren zou opgebouwd worden nadat hertog Jan zonder Vrees op 18 april 1411 daartoe de machtiging had verleend aan het stadsbestuur van Kortrijk. Toen het oud kasteel afgebroken werd, zou de voormalige meestentoren uitsluitend nog betrokken worden in het verdedigingsstelsel van de stad.

Het kasteel van Kortrijk zou, zoals bekend, een voorname rol vervullen in de vrijheidsoorlog van Vlaanderen op het einde van de 13de en het begin van de 14de eeuw. Het is bekend dat de Franse koning, Filips de Schone, na de verovering van het graafschap in 1297 enkele kastelen, waaronder Kortrijk, tot sterke burchten maakte, ten einde het graafschap in bedwang te houden (16).

De versterkingswerken die toen aan het kasteel van Kortrijk werden uitgevoerd, berokkenden schade aan de eigendommen van het kapittel. In de loop van 1301 ontving Filips een schrijven van de kapittelheren, waarin ze zich beklagen over de schade die aan hun huizen en erven werd aangericht. In een brief van 29 september

---

(16) J. F. Verbruggen, *De slag der Guldensporen*, Antwerpen-Amsterdam, 1952, bl. 31.

1301 aan de bevelhebber van het kasteel, de heer van Lens, legt de vorst hem op een onderzoek in te stellen en een verslag op te sturen aan de toenmalige gouverneur van Vlaanderen, Jacques de St. Pol, beter bekend als Jacques de Châtillon. Deze moest aan het kapittel schadevergoeding betalen. Uit dit stuk blijkt dat o.m. schade berokkend werd aan de muur van het kerkhof (17).

Ook de schuren, waarin de opbrengst van het grafelijk domein werd ondergebracht, stonden binnen de muren van het kasteeldomein. Het grafelijk *spicarium* of de graanschuur van Kortrijk wordt al vermeld in 1187. Ook wordt op het einde van de 12de eeuw het *lardarium* of vleesdepot van Kortrijk vermeld. Het cijnsbureau, waar de geldinzamelingen plaats hadden en dat we o.m. in 1251 vermeld vinden, was waarschijnlijk ook op het kasteel gevestigd. Het is bekend dat naderhand *spicarium* en *lardarium* de bureaus aanduiden waar de geldelijke opbrengst van het verkoop van graan en vlees gedeponeed werd. De plaats van die gebouwen binnen het kasteel kan niet aangeduid worden (18).

Zoals bij de aanvang van deze studie genoteerd werd, was het door Franse soldaten bezette kasteel van Kortrijk er de oorzaak van dat de slag tussen Frankrijk en

(17) Deze akte publiceren we in de bijlagen.

(18) Over die instellingen, zie A. Verhulst et M. Gysseling, *Le Compte Général de 1187, connu sous le nom de „Gros Brief”, et les institutions du comté de Flandre au XIIIe siècle*. (Uitgave van de Kon. Comm. van Geschiedenis), Brussel, 1962. — Over het *spicarium* van Kortrijk, aldaar in 1187 *domus avene* of haverhuis genoemd, zie A. Verhulst et M. Gysseling, o.c. bl. 174. — Het *lardarium* wordt vermeld in een ongedateerde akte van graaf Boudewijn IX (tussen 1196 en 1199), *Liber Fundationis A* (Archief van O.-L.-Vrouwekerk Kortrijk), f° 1^r. Zie *Cartulaire de Notre Dame*, bl. I. — Ten slotte wordt de *census* van Kortrijk in vermelde *Gros Brief* geciteerd, A. Verhulst et M. Gysseling, o.c., bl. 175. In beide citaten van 1187 wordt van sommige leveringen en betalingen uitdrukkelijk gezegd, dat ze plaats grepen *in domo comitis*, het grafelijk huis (of kasteel) te Kortrijk.

Vlaanderen bij het kasteel geleverd werd. De Fransen komen voor de stad Kortrijk aan op de avond van 8 juli. 's Anderendaags werd al een aanval ondernomen tegen de Doornikpoort. Door de Vlaamse leiders was ervoor gezorgd, dat de stadsgrachten vol water liepen en de stadspoorten goed verdedigd werden. De bestorming van de Doornikpoort werd afgeslagen. Op 10 juli werd een nieuwe aanval gewaagd tegen de Rijselpoort. Ook die poging mislukte. Ten slotte zou op 11 juli de grote slag geleverd worden. Het Franse leger viel nu de Vlamingen aan, die buiten de stadsmuren een front gevormd hadden en de aanval verwachtten. Dit front verbond in boogvorm de Steenpoort, een van de stadspoorten, met de aan de Leie gelegen abdij van Groeninge. Daar men een uitval vreesde van de Fransen die in het kasteel gelegerd waren, werden de Ieperlingen belast met de bewaking van het kasteel. Feitelijk werd gedurende de strijd een uitval gedaan, wellicht uit de kleine poort, waarop de zogenaamde *Grusenbergh vaute* opgebouwd was. Die uitval mislukte. Eerst op 13 juli zou de burggraaf van Lens, die het bevel voerde over het kasteel, de vesting aan de Vlamingen overgeven.

Het in 1305 gesloten verdrag van Athis-sur-Orge bepaalde o.m. dat vóór 24 juni (het St.-Jansfeest) 1307 alle vestingen in Vlaanderen moesten gesloopt worden. Kortrijk zal wel een van de eerste steden zijn die aan die verordening gevolg gegeven hebben. In het verdrag stond immers bepaald, dat zolang alle tijdelijke bepalingen van het verdrag niet vervuld werden, o.m. de kastelen van Kassel en van Kortrijk als pand aan de Franse koning zouden gegeven worden (19). Wellicht heeft de Franse bevelhebber van het kasteel er streng over gewaakt, dat die eis voor Kortrijk, stipt zou uitgevoerd worden. Werden de versterkingen van de stad in

---

(19) H. van Werveke, *o.c.*, bl. 336.

die periode afgebroken, de grote toren van het kasteel bleef rechtstaan.

Eerst in het midden van de 14de eeuw zou Kortrijk weer van een versterkte omwalling voorzien worden. Dit blijkt klaar uit een zeer interessant dokument dat al werd gepubliceerd, maar waarvan het belang voor de ligging van het kasteel en voor het uitzicht van de stadsversterking langs de Leie en de Lage Vijver niet voldoende werd onderlijnd. Het stuk dagtekent van 3 maart 1359 (n.s.). Het gaat om een overeenkomst tussen het stadsbestuur en het kapittel van O.-L.-Vrouw, in verband met het oprichten van verdedigingswerken in de nabijheid van de kerk. De twee autentische akten, die van de stad en die van het kapittel, zijn bewaard gebleven. Beide berusten in het Kortrijks stadsarchief (20).

De akte spreekt over geschillen die gerezen waren tussen beide partijen. Het ging om de eigendomsrechten van de grond van de oude stadsomwalling, gelegen tussen de Leie en de *arme van den vivre bi der scole*, alsook van de gebouwen die erop stonden. Het dokument gewaagt van *alle de cateylen der up wesende, ertvast ende nagelvast van houte, van metschwerke, van porten, van husen, van vauten, van fondamenten, van steenen, van muren ende van de sepulture van Daniels wive was van Walenghem*” (21).

(20) Deze akte geven we in bijlage bij deze studie.

(21) Uit deze tekst mogen we besluiten, dat het kerkhof van de kapittelkerk zich toen uitstreckte tot dicht bij de *vivre* en dat daar o.m. het graf lag van de echtgenote van Daniel van Walenghem. Deze Margareta van Steenland was enkele jaren te voren gestorven. Bij testament stichtte ze een kapelanij in het hospitaal van Sint-Niklaas te Kortrijk. Met dit doel schonk ze renten op de huizen te Kortrijk die Daniel van Walenghem toebehoorden, alsook op goederen te Kachtem gelegen. Die stichting, die een inkomen genoot van 18 pond par. en 57 schellingen, werd op 8 maart 1357 door de bisschop van Doornik goedgekeurd. Dit stuk werd volgens de *Documenta Capituli*, dl. II, bl. 272 (Stadsbiblioteek Kortrijk) gepubliceerd door M. De Meulemeester, *Geschiedenis van het Sint Niklaasgesticht te Kortrijk*, Brugge, 1920,

In het akkoord wordt nauwkeurig bepaald wat voortaan, zonder verdere betwisting, als stadseigendom zal erkend worden, en welke rechten aan de stad worden toegekend.

De aandachtige lezing van dit stuk laat ons besluiten, dat eertijds gans die strook, een deel van de Leieoever en de oever van de Lage Vijver aan het kapittel toebehoorden. Dit stemt overeen met de bepalingen van de oude akte van Maria van Champagne (1203), waarbij heel het gebied tussen de curia en de brug (aan de Gruzenbergvout) aan het kapittel werden geschonken (22).

Een ontleding van het dokument zal het uitzicht van die hoek van de oude stad Kortrijk verduidelijken. Als stadseigendom wordt erkend :

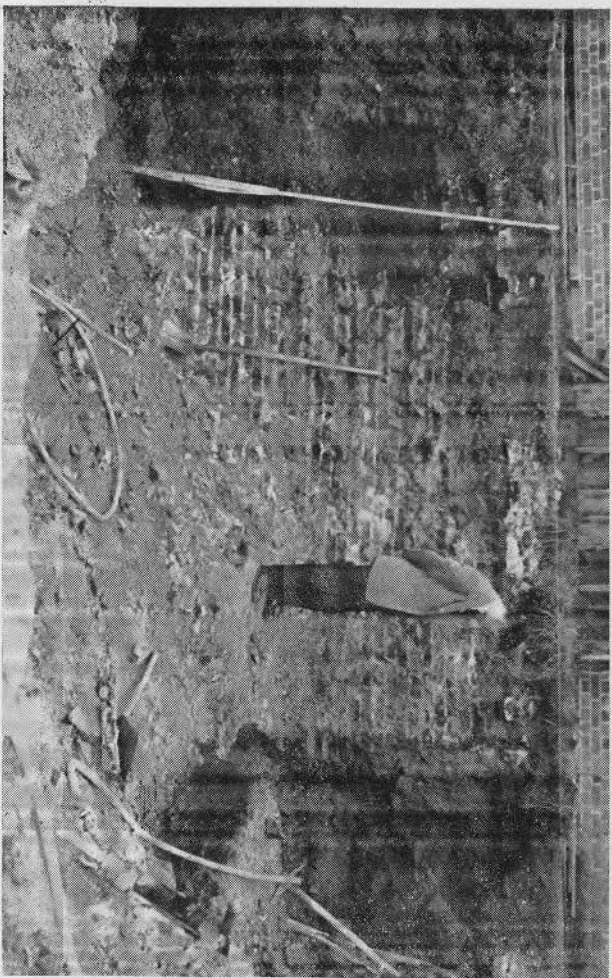
1. Het erf van aan de Leie tot aan de poort bij de kerk, met de barm en de oever, zo breed als nodig blijkt; ook de buitenoever van deze gracht. Dààr mag men torens en muren opbouwen, ook spuien, naar wens. Dit is dus het gedeelte tussen de Leie en de *Gruzenbergvoute* of Kanunnikenpoort, de poort die leidde naar de latere Kanunnikenstraat, nu de Groeningestraat.

2. Een *ghanc*, een doorgang nabij de Leie *van den Castelewaert te commene ten Speytorre*. Deze tekst is gewichtig. Klaar blijkt eruit dat het kasteel niet bij de Speitoren stond, maar op een zekere afstand. Een strook

---

bl. 185-187. Het stuk wordt ook vermeld in *Cartulaire de Notre Dame*, bl. 256. Het hospitaal van Sint-Niklaas stond onder het patronaat van de kapittelkerk van Kortrijk. Wellicht was David een familielid van Mabilia van Walenghem, die een eredame was van Beatrix van Brabant en voor wie in de kapittelkerk een jaargetijde gesticht was. Zie M. Gastout, *Beatrix de Brabant*, bl. 146. Gedurende de opgravingen in de O. L.-Vrouwekerk ter gelegenheid van de herstellingswerken, werden de fundaties ontdekt van de oude kerkhofmuur, gebouwd in wit steen van Avesnes, die weggebroken werd toen bij de aanvang van de 14de eeuw het oude koor afgebroken werd, om een nieuw en groter koor met kooromgang te bouwen. Het is die muur waarover gehandeld wordt in de akte van koning Filips de Schone in 1300 (of 1301).

(22) Zie bl. 71 (n. 7).

(Foto J. Vierin)

Afb. 1. — Stuk van de basis van de toren (A) in de
Handboogstraat.

(Foto J. Viérin)

Afb. 2. — Stuk van de basis van de toren (B) in de tuin van de voormalige Berg van Barmhartigheid. De palen links en rechts van de muur, waarvan het parement werd weggenomen.

land langs de Leie leidt van het kasteel naar de Speitoren. Die strook behoorde vroeger aan het kapittel. Natuurlijk blijft de grond waardoor die *ghanc* loopt, aan het kapittel. In die gang zal men een *posterne* of deur mogen steken, *daer dure dat niemene gaen zal, hen zi by der wet of bi den ghenen die de slutene der of houden sullen, van der stede weghe, also orborlic wesen zal.*

3. Ook in de strook tussen de poort bij de kerk en de Speitoren zal men een *posterne* of deur mogen maken.

4. De grond en het erf waarop de poort bij de kerk staat, en de *vaute die men heet Grusenbergh* met de *cateilen* en huizen, die erop staan of eraan *cleven*. Daar ook mag de stad (versterkte) poorten, torens en muren bouwen *te haren profite*.

5. Langs de *vivre* zal de stad muren en torens mogen bouwen, tot aan *arme van den vivre bi der scole ende den torre die staet up den houc up doude fundament*. We gissen dat die arm van de lage vijver de gracht is die het kasteeldomein aan de zuidkant afsloot en die ongeveer lag waar nu de Kapittelstraat ligt. Uit andere bescheiden weten we dat de kapittelschool vlak over die gracht lag (23). De toren die op de hoek staat, is wel-

(23) Zie H. Vercruyse, *L'école capitulaire de Notre Dame et les établissements d'enseignement moyen à Courtrai jusqu'à la fin du XVIe siècle*, in *Bull. Geschied- en Oudheidkundige Kring te Kortrijk*, 6e jg., 1908-1909, bl. 70 n. 2. — Een ijzeren brug verbond de school met het oud grafelijk domein. Toen dit domein in 1411 aan het kapittel werd overgemaakt, werd die gracht gevuld en de brug afgebroken. Een *platea* of plein werd voor de school aangelegd. Zie *Computus Fabrice* (Archief van O.-L.-Vrouwekerk), dl. I, a° 1413, f° 3 v.: *In mense augusti: ...Item duobus operarijs extrahentibus lapides de fossa ante scolas ubi pons ferreus iacere solebat, cuilibet eorum pro die V s., et hoc pro octo diebus, valet IIIJ lib. par. — Item duobus alijs operarijs implentibus dictam fossam VIII sol... In mense septembris: ...Item magistro Petro Cauciemakere facienti plateam ante scolas ubi pons ferreus jacere solebat... Item cuidam laboratorii implenti fossam supra antiquum castrum ex qua terra fuit capta, cum qua fossa pontis ferrei fuerat repleta... F° 4 v.: In mense decembris: ...Item pro XJc. et quinquaginta lapidibus pro platea ante scolas ubi pons ferreus jacere solebat...*

licht de toren waarvan het onderste deel nog bewaard is en nu behoort tot het kompleks van het klooster van Bersaques poort. De woorden *up doude fundament* wijzen erop dat die toren reeds vroeger bestond en wellicht kort na 1302 afgebroken werd.

6. De mensen die in de poort bij de kerk wonen of die naar de toren op de hoek van het kerkhof (wellicht de hierboven vermelde herbouwde toren) zullen gaan, zullen daarom geen *proprieteit noch usanche* op het kerkhof mogen hebben. Dit wijst er nogmaals op dat enkel een strook grond langs de vijver afgestaan werd. In de poort zal een posterne of deurtje aangebracht worden, zodat men daardoor, met toestemming van de wet, langs de vijver kan gaan. Ook zal er op het uiteinde van deze muur een deur mogen gestoken worden aan de kant van het begijnhof. Deze deur mag slechts gebruikt worden met toestemming van de stad.

7. Streng wordt voorgeschreven, dat zij die wonen op Gruzenberg, in de poorten, in de torens of in de huizen die ertegen gebouwd zijn, geen stuk van het kerkhof mogen gebruiken als *lochtin, preyel of andre aysementen*.

8. Zolang het kapittel het niet tegenspreekt, moet het mogelijk zijn door de Gruzenbergdeur naar het kasteel te gaan.

9. Slotsom, op de barm van de vestingen, op al de poorten, torens en muren die er staan of die daar door de stad zullen gebouwd worden, staat het kapittel alle eigendomsrecht en voogdij af.

10. Het kapittel behoudt de doorgang van de *Canonstrate* door de poort naar de kerk, tenzij de stad zich door *rechte noetzake* verplicht ziet deze uitgang te sluiten. Het kapittel behoudt het eigendomsrecht op de wilgen die langs de vijver groeien of die er in de toekomst zullen geplant worden.

Ten slotte wordt in deze akte onder beide partijen

een akkoord gesloten, waarbij alle *goede kerstine lieden* vrij mogen verkiezen begraven te worden in de kapittelkerk of op het kerkhof: *zijn zi prochiane van sente Martins te Curtrike of van andre kerken, die nu sijn of hierna wesen zullen* (24).

Dat in feite het akkoord met de stad nopens die stroken land, voor het kapittel een afstand van eigendom betekende, blijkt klaar uit het feit dat het kapittel een grote geldelijke vergoeding bekwam (25).

Ruim twintig jaar later, na de nederlaag van het Vlaamse leger onder Filips van Artevelde te Westrozebeke in 1382, zou het kasteel van Kortrijk samen met gans de stad door de woeste Bretoenen geplunderd en in brand gestoken worden. Het is het einde van het eerste kasteel van Kortrijk (26).

In oktober 1386 stond hertog Filips de Stoute aan het stedelijk magistraat toe, een deel van de buitenwijk Overleie bij de stad te voegen en het *nieuw gedelf*, de kleine Leie, te graven (27). Terzeldertijd beslist de

(24) Deze bepaling in verband met het recht begraven te worden in de kapittelkerk of op haar kerkhof, wijkt af ten voordele van het kapittel van de 13de-eeuwse statuten. Aanvankelijk was het kerkhof alleen voor de *clerici* en de kanunniken van de kapittelkerk bestemd. Parochianen van de Sint-Maartenskerk — de enige parochie van Kortrijk tot op het einde van de 18de eeuw — mochten op vermeld kerkhof begraven worden, enkel met de toestemming van de pastoors van de parochiekerk. Zie *Cart. Notre Dame*, bl. 18. Zo werd het bepaald in 1203 door de bisschop van Doornik. Dit voorrecht werd steeds meer uitgebreid. Zo wordt in augustus 1282 bepaald, dat alle Kortrijkzanen die, om een of andere speciale reden, verkiezen daar begraven te worden, daartoe de toestemming bekomen, indien zij of hun erfgenamen aan de rechten van de pastoors van de Sint-Maartenskerk volledig voldaan hebben. Zie *Cart. Notre Dame*, bl. 180. Niettemin wordt in onderhavige akte verwezen naar de pauselijke statuten.

(25) Benevens de som van 16 pond groot *tourneysen vlaanderscher*, moest de stad de som kwijtschelden die stond *ten lombarden*.

(26) Van dit kasteel bestaat geen enkele afbeelding. Trouwens, er bestaat geen enkele afbeelding (miniatuur, schilderij) van Kortrijk in die periode. Het eerste plan van de stad werd gemaakt door Jacob van Deventer omstreeks 1650.

(27) Ch. Mussely, *Inventaire des archives de la ville de Courtrai*, t. I, 1854, bl. 130-132. Over dit nieuw kasteel, zie J. Lavalleye,

hertog te Kortrijk een nieuw kasteel te laten bouwen, nu aan de overkant van de stad, in de hoek gevormd door de Leie en de stadsgracht die van de Rijselpoort naar de Leie loopt. Dit kasteel, waarvan we nog menige afbeelding bewaren en ook het grondplan, zou tot een zeer mooi laat-middeleeuws kasteel uitgroeien. De straatbenamingen Kasteelstraat, Kasteelkaai en Oude Kasteelstraat herinneren nog aan het voormalig kasteel.

In 1411 wordt aan de stad de toestemming gegeven aan de overkant van de Leie, rechtover de oude Speitoren, een tweede toren te bouwen, alsook een brug om de twee torens te verbinden (28). Die tweede toren, die gebouwd werd op de Broel, een moerassig terrein over de Leie, kreeg de naam Broeltoren. Die naam zou naderhand aan de twee torens geschonken worden. Zonder twijfel werd de oude Speitoren toen opgeknapt en grotendeels herbouwd in dezelfde trant als de nieuwe toren.

In hetzelfde jaar 1411 schonk hertog Jan zonder Vrees het domein van het oud kasteel aan het kapittel, om een aanzienlijke schuld tegenover dit kapittel te delgen. Als voorwaarden werden gesteld, eerst en vooral, dat van die oude schuld geen gewag meer zou gemaakt worden; daarbij dat het kapittel de overblijfselen van het oud kasteel zou laten wegruimen, en dat door dit vrijgemaakte terrein een nieuwe straat zou getrokken worden, breed genoeg om er twee wagens naast mekaar door te laten rijden. Die straat moest de *Canonpoorte* met de markt verbinden. Deze straat zou de huidige O.-L.-Vrouwestraat worden.

Uit al die gegevens besluiten we, dat we wellicht in de oude Speitoren de meestentoren van de voormalige burcht van Kortrijk mogen herkennen, dat het woning-

---

Le Château de Courtrai, in *Ann. Soc. Roy. d'Archéologie de Bruxelles*, dl. XXXV, 1930. In het stadsarchief te Kortrijk wordt nog het oorspronkelijk plan van dit kasteel bewaard.

(28) Ch. Mussely, *o.c.*, bl. 151.

gebouw niet bij de toren stond, maar op zekere afstand ervan, dat een deel van het kasteeldomein, benevens de plaats van de kerk en het kerkhof, vanouds aan het kapittel toebehoorde. We gissen dan ook, dat het kasteelgebouw ongeveer op de plaats moest staan waar thans de Conventstraat in de Lievevrouwstraat loopt. Wellicht zijn het stuk muur, ontdekt door Prof. Mertens en Dr. Devliegher, in de Conventstraat en de fundamenten van de twee torens, ontdekt door J. Viérin, overblijfsels van het woninggebouw, waar destijds menig graaf van Vlaanderen maanden lang vertoefde, waar vooral de Vrouwe van Kortrijk, Beatrijs van Brabant, er jaren lang een prachtige hofhouding op nahield.

J. DE CUYPER

BIJLAGEN

I

1300 of 1301 september 29, Rijsel.

Filips de Schone, koning van Frankrijk, heeft van het kapittel van Kortrijk een schrijven ontvangen, waarin het klaagt over de schade die aan zijn eigendommen te Kortrijk werd berokkend bij de versterkingswerken aan het kasteel. Hij richt zich tot de kasteelheer van Kortrijk en tot de klerk, meester Hugues de Arqueriis, om de schade vast te stellen. Ze moeten een brief van de koning overhandigen aan Jacques de Châtillon, heer van Leuze, die er mee belast wordt de schade te vergoeden.

Kortrijk, Stadsarchief (Fonds Kapittelkerk), nr. 202. Oorspronkelijke oorkonde op perkament, waarvan echter het vierde deel, het rechtse, verdwenen is. In de tekst, die hieronder gedrukt wordt, is dit verloren deel door punctuatie aangeduid. Op de strook die onderaan gedeeltelijk afgesneden is en nog volledig is, staat op het einde: *per Th. anag.* Op de rug van het stuk: *littera regis super querimonia amissorum, en specialiter de muro circa atrium ecclesie* (XIVe eeuw, doch van twee verschillende handen) — *L. xxvj* (XVe eeuw?)

Vermeld: *Cartulaire de Notre Dame de Courtrai*, p. 213, n. CCII.

Philippus Dei gratia francorum Rex... Castellano nostro
Curtracensi et magistro Hugoni de Arqueriis clerico salutem.
Quum (?) ..... quorumdam clericorum
et capellanorum ecclesie Curtracensis recepimus, continentem

quod ipsi dampna et deper/(ditionem?) .....
 ..... racione domorum suarum cum earum pertinenciis, arborum,
 meirenorum, lapidum et aliarum rerum eorundem per/
 (tinentium?) ..... (mer?) catorum ad
 usus castri nostri Curtracensis secundum quod in quadam cedula
 quam sub contrasigillo nostro/.....
 Quocirca vobis committimus et mandamus, quatenus de predictis
 cum diligentia veritatem, vocatis ad hoc/.....
 ..... remittatis sub sigillis nostris clausam dilecto et fideli
 nostro J. de Castellione, domino Luthose, cui dam/(us?) .....
 ..... satisfactionem seu restitutionem fieri
 faciat iuxta debitum rationis, quodque murale nostrum circa
 atrium dicte ecclesie/..... et de valore
 lapidum eiusdem compensationem hinc inde facta legitime, detineri
 faciat de summa restitutionis fac/(te?) .....
 ..... dampno melius viderit faciendum.
 Actum Jnsulis in relaugium (?) in festo beati Micaelis
 archangeli, anno .....

II

1359 maart 5, Kortrijk.

Overeenkomst tussen het stadsbestuur van Kortrijk en het kapittel van Kortrijk nopens het eigendomsrecht van de stadsvesting achter de Lievevrouwekerk.

Twee akten zijn voorhanden, de ene a uitgaande van het stadsbestuur, de andere b uitgaande van het kapittel.

- A. a. Kortrijk, Stadsarchief (Stadsfonds), nr. 37 bis. Oorspronkelijke oorkonde op perkament met groot ogivaal zegel in bruin was, iets geschonden, van het kapittel (afbeelding in *Cart. Notre Dame Courtrai*). — Op de rug: *Acort tusschen de canezie ende de stede ter cause vande canoenporte, vesten ende meuren de stede toebehorende jnt jaer M IIIc ende LVIII* (XVe eeuw). — G. 24. XXIX (XVe of XVIe eeuw) — Nr. 1893 (XIXde eeuw).
- b. Kortrijk, Stadsarchief (Fonds Kapittelkerk), nr. 339. Oorspronkelijke oorkonde op perkament met groot rond zegel in bruin was, zeer geschonden, van het stadsbestuur (afbeelding in de *De Ghellinck Vaernewyck, Sceaux et armoiries de la Flandre* (Soc. d'Emul. Brugge), Paris, 1935, bl. 110. — Op de rug een bijna helemaal uitgesleten tekst (XVe eeuw). — Meermalen: *R. IX en R. 9.*, alsook *1358 3 mart* (XVIIe eeuw). — Verder: *accort van de stede-meuren* (XVIIIe eeuw).

De tekst van akte a wordt hieronder gepubliceerd. De varianten van b worden niet aangegeven, daar ze enkel de schrijfwijze betreffen.

- B. Kopie van a in het archief van O.-L.-Vrouwekerk, zonder zegel, van dezelfde tijd. Op de rug : *A maistre Nicolle Torquerel a bruselle*. — Vertaling in het Latijn in de Stadsbibliotheek te Kortrijk, Fonds Goethals-Vercruyse, cod. 230. Documenta capituli (P. de Meulenaere), dl. V, blz. 212.

Uitgegeven : Fragment door Th. Sevens, *De Broel en de Broeltorens*, in *Geschied- en Oudheidkundige kring Kortrijk*, dl. XI, 1913-1914, bl. 46-47.

Allen den ghenen die dese presente letteren zullen zien of hoeren lesen „Gillis” deken ende Capitle van onser vrouwen kerke van Curtrike ewelic Saluut in onzen here. Weten moeten alle dat als van den ghescille dat gheweist hevet tusschen Erzamen vroeden ende wisen lieden profsten scepenen Raed ende den commune van der stede van Curtrike als partie an deen zide, Ende ons als partie en dander zide. Als van den gronde van den ervachteheden van der vesten streckende van der leye toter porte bi der kerke voerseit Ende van der porte ende also voert nallinc den vivre jeghen de kerke voerseit toten arme van den vivre bi der scole Ende van allen den cateylen der up wesende ertvast ende nagelvast van houte van metschwerke van porten van husen van vauten van fundamenten van steenen van muren ende van der sepulture van daniels wive was van walenghem ende van allen andren ghescillen gheresen toten daghe van heden. So es ter here (*sic*) van gode onzen here omme goet pays ende eendrachtchede te wesene ende te blivene tusschen hemlieden ende ons bi goeder voersienecheden ghemaect ende gheseit een goet acord ende pays In der maniere hier na volghende.

Dats te wetene dat de goede lieden van der stede voerseit zullen hebben ende behouden al drechte van der ervachteheden dat wy deken ende Capitle voerseit hadden of mochten heessen streckende van der leyen toter porten bi der kerken voerseit met den bareme ende hovere also groet als hemlieden behouft.

Ende den gront van der gracht buten omme der in ende up te makene torren ende muren ten haren goetdinkene ende profite ende speyen up dat syt begheren.

Ende enen ghanc oec hebben nallinc de leye van den Casteelwaert te commene ten speytorre met eere posterne slutende daer dure dat niemene gaen zal, hen zi by der wet of bi den ghenen die de slutene der of houden zullen van der stede weghe also orborlic wesen zal.

Ende diere ghelike eene posterne gaende van der porten bi der kerken slotvast toten speyere torre.

Voert zo zullen de goede lieden van der stede voerseit hebben

ende behouden al drechte dat wy deken ende Capitle voerseit hebben of heessen mochten van den gronde van der erven daer de porte bi der kerke voerseit upstaet, ende de vaute die men heet grusenbergh met den cateilen ende husinghen der up wesende ende anlevende. Ende daer up zullen zy moghen maken alsulke porten, torren ende muren als zij willen te haren profite.

Voert zullen zij behouden de mure ende den torre, ende doen maken alsulke mure ende torre als zij willen te haren profite van der porten voerseit streckende neffens den vivre jeghen de kerke voerseit toten arme van den vivre bi der scole ende den torre die staet up den houc up doude fundament.

Ende die mure ende torre voerseit zullen de goede lieden van der stede moghen orboren ende houden altoes te haren profite boven ende beneden In allen tiden behouden dies dat de ghene die wonen zullen in de porte bi der kerken of die gaen zullen ten torre up den houc van den kerchove staende, en zullen gheene proprietieit noch usanche hebben moghen up voerseide kerchhof.

Ende de goede lieden van der stede zullen doen maken eene posterne van der porten beneden te ghane neffens den mur toten torre up den houc, daer dure dat men niet zal gaen sonder bi der wet van der stede alst hemlieden profijt dinct.

Ende ooc aldier ghelike eene dure of posterne ten hende van desen mure ten beghinenwaert slutende, daer niemene zal moghen gaen no commen up tkerchhof noch ten torre, of het en ware bi der wet ende dats te doene ware.

Ende es wel te wetene dat die in grusenberghe, porten, torren of husinghen der anlevende wonen zullen, er zullen gheene usanchen lochtin preyel of andre aysementen moghen hebben up tkerchhof bi niemens orlove no anders.

Ende es te wetene dat de dure van grusenberghe ten castelewaert zal altoes behouden den uteganc ende de dure sonder wedersegghen van der kerken.

Ende in alle dese ervachtecheden van den baremen van den vesten voerseit ende an alle de porten, torren ende muren, die de goede lieden van der stede voerseit der up vinden, hebben ghedaen maken of zullen doen maken te haren profite ende goet dinkene, so ne zullen wij deken ende Capitle voerseit gheene Recht of voghedye hebben.

Ende de stede zalze orboren tallen tiden dats te doene mach wesen ende hemlieden profijt dinct.

Voert so zullen wij Deken ende Capitle voerseit behouden onsen ganc van der canoncstrate deur de porte toter kerken ende hebben de wulghen buten an den vivre die nu zijn ende die nieu hier na

planten zal of wassen zullen sonder enich empechement van der stede of het en ware dat Rechte noetzake ware bi der welker de stede den ganc moeste besluten.

Voert so es gheacordert bi ons beeden den partijen voerseit, dat alle goede kerstine lieden zijn zi prochiane van sente martins te Curtrike of van andren kerken die nu zijn of hier na wesen zullen, zullen paysivelike moghen kiezen up dat zij willen hare sepulture in onser vrouwen kerke of kerchhof die men heet de kanesye te Curtrike sonder empechement noch hiet te verburne jeghen de stede of jeghen de prochiekerke of kerken no jeghen eneghen persoen of personen van der stede of kerken, behouden altoes de ordinanchen of statuten die onse eleghe vaders pauese van Rome der up ghemaect hebben of maken zullen.

Voert so zijn sculdech de goede lieden van der stede voerseit ons, Deken ende Capitle te quitene van den ghelde dat staet ten lombarden te costen van den besouken.

Ende voert ons te ghevene ende te gheldene zestiene pont groeten tourneysen vlaenderscher munten van den welken wij ons kennen ende houden wel betaelt ende al vergolden steldende der of quite de stede voerseit ende daer mede alle de ghene dien van deser zake quitanche toe behoert.

Alle dese voerseide pointen, ordinanchen ende heffeninghen ghelijc dat zij verclaert staen ende elke sonderlinghe, hebben wij, Deken ende Capitle vernomt, ghelooft ende gheloven over ons, onze kerke ende nacommers, Deken ende Capitle van der selver kerke te houdene te doene ende sonder enich empechement te vulcommene.

Ende dit selve hebben wij over ons, onze kerke ende nacommers ghezworen ende zweren te houdene bi onser kersteliker trauwen ewelike ghedurende sonder enech jeghen gaen. Renonchierende in dese zaken alle manieren van exceptien, Canillatien, futen of bedrieghinghen die men soude moghen pensen, doen of proposerem, ons, onser kerken of nacommers voerseit helpende, ende den voernomden goeden lieden, Profsten, Scepenen, Rade ende Commune of stede van Curtrike derende in enegher manieren, ende sonderlinghe zo Renonchieren wij den rechte segghende generale Renonciatie niet wert wesende. In kennessen van wareden hebben wij Deken ende Capitle bovenghenomt dese presente letteren ghezeghelt met onsen groeten zeghele van onser kerken voerseit utehanghende, dewelke waren ghemaect ende ghegheven int Jaer ons heren als men screef duzentech drie hondert achte ende vichtech den derden dach van maerte.